

Vitrinde Olmayanlar

Bu sayımızda ilgi alanı çok geniş bir yazarın, Primo Levi'nin kendi alanı (kimya) dışında değişik konularla ilgili denemelerini bir araya getirdiği Başkalarının Meslekleri adlı kitabından bir bölüm yayımlıyoruz.

Okula Dönüş

Çekingenliğimi ve tembelliğimi yendim ve altmış yaşında çok ciddi bir kurumda açılan, çok az bildiğim bir yabancı dilin öğretildiği kurslara kaydoldum. (...)

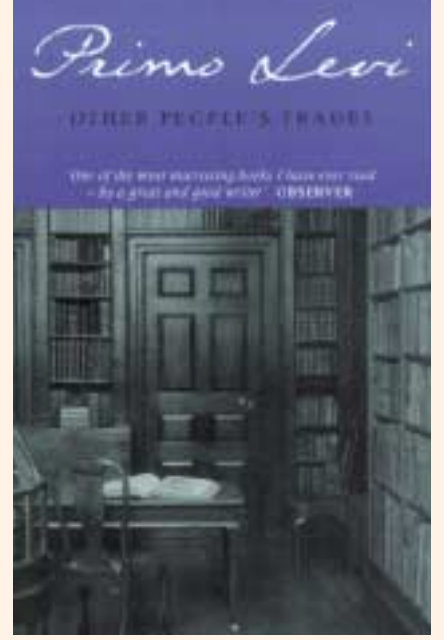
Öğretmen derse samimi ve dürüst bir konuşmayla başladı: İnsan bir yabancı dili birçok farklı sebeple öğrenmek isteyebilir. Dolayısıyla da öğretme yöntemleri farklı olabilir. Doğrusunu söylemek gerekirse, öğretim ihtiyaca göre, her bir öğrencinin önceki bilgilerine, yeteneklerine, hedeflerine göre şekillendirilmeli. Bu da mümkün olmadığına göre bir orta yol bulunması gerekir. Bazısı bir yabancı dili yalnızca o dilde okuyacak, mesleki yayınları takip edecek kadar, bir turist kadar ya da iş görüşmesi yapmaya, iş mektupları yazmaya yetecek kadar ya da bir meslektaşıyla anlaşabilecek kadar öğrenmek ister veya öğrenmek zorunda kalır. Ortada birbirinden farklı bunca sebep olmasına karşın, öğrenmeyi edilgen öğrenme (iletmeden alma) ve etkin öğrenme (alma ve iletme) diye ayırabiliriz. Ama çok da umutlanmayın; yetenekli olanlarınız sözlü ve yazılı dilin hemen hemen tamamını edilgen olarak anlamayı başaracak. Sizin yaşınızda (belli ki çoğunluğun yaşamı kastediyordu) yalnızca bir dâhi bu dili hata yapmadan konuşmayı ve yazmayı becerir. Yurtdışında en az altı ay yaşar ve İtalyanca tek bir sözcük işitmez ve konuşmazsanız başka.

Daha ilk derste, öğrenmenin yirmi yaşında, kırk yaşında, altmış yaşında ne kadar farklı olduğunu anladım. Bir işitme sorunum olmadığını sanıyordum; yoktu da, ama yalnızca İtalyanca konuşulduğunda. İnsanın kendi dilinde yapılan bir konuşmayı dinlemesi başkadır. Bir heceyi ya da bir sözcüğü kaçırsanız bile, o sözcüğün ya da hecenin yerini farkına varmadan doldurmakta ya da dışarda bırakma yöntemiyle akıl yürüterek ne olduğunu tahmin etmekte zorluk çekmezsiniz. Ama eğer konuşulan dil sizin diliniz değilse, bir hece kaçırmak otobüs kaçırmaya benzer: Siz zincirin eksik halkasını bulmak için çarpınırken konuşma ilerler. Sizin kafanız duvarlardan yansıyan bir ses ya da sokaktan geçen bir tramvayın sesiyle hemen karışırırken, genç sınıf arkadaşlarınızda en ufak bir rahatsızlık belirtisi görülmez. Görme gücünüzle ilgili sorunlar da çıkar. Kendimin kinden şikâyet edersem haksızlık etmiş olurum. Gündelik hayatta, o da sadece müzelerde, bir yakından bir uzaktan bakarken durmadan odak değiştirmem gerektiğinde belki biraz canımı sıkıyor. Okulda da işte böyle oluyor; odaklama işinde çok becerikli olmak

gerekli. Gözün sayısız defa defterden tahtaya sonra da öğretmenin yüzüne atlaması gerekiyor. Çift odaklı gözlük kullanıyorsanız idare edersiniz. Yok eğer gözlüğünüz çift odaklı değilse, sol eliniz gözlüğü bir takıp bir çıkarmaktan yorgun düşer.

Bir de daha kalıcı oldukları için daha ciddi olan sorunlar var. Öğrenme sürecinde üç ayrı evre olduğunu biliyoruz. Öğrenilen şeyin belleğe kazanması, orada tutulması ve gerekli olduğunda hatırlanması. Son ikisi oldukça kolay: Bir şey belleğinize bir kere yerleşmişse belirsiz bir süre için orada kalmaya devam eder. Hatırlamak da zor değildir. Aslına bakarsanız, insan yıllar geçtikçe bazı püf noktaları öğreniyor, öyle ki insanın "dilinin ucundaki" sözcük ve kavramların sayısı giderek azalıyor. Ama öte yandan, yeni şeylerin belleğe kazanması giderek daha da zorlaşıyor. İnsanın "öğrenmeyi öğrenmesi" gerekiyor: Bir kavramın depoya girmesi ve orada beklemesi artık tek başına yeterli olmuyor. Zaten orada beklemeyen, en azından uzun bir süre beklemeyen: Girer ve hemen çıkar, uçucudur, ardından yalnızca sinir bozucu, bulanık bir iz bırakır. Sanki bir çekiç kullanır gibi, güç kullanarak müdahale etmeyi, bir çekiçle kavramları yerlerine zorla yerleştirmeyi öğrenmek gerekir. Evet, bu yapılabilir ancak zaman ve çaba ister. Düzenli olarak not almak, bu notları tekrar tekrar (aradan haftalar, aylar geçse bile) okumak gerekir. Üstüne üstlük insan, her ne kadar paradoksal görünse de, hatalı kavramları silmenin yani isteyerek unutmanın öğrenmek kadar zor olduğunu anlar. Sanki varsayımsal bir balmumu tablet, üzerine bir şey kazanamayacak, kazanmış olanlar da silinmeyecek kadar sertleşmiştir. Bir dili öğrenmeye heves ettiğinizde kolaylıkla yerleşen sözcük seçimindeki hataları ve gramer yanlışlarını daha sonra yok etmeye çalışmak yöntemli bir çalışma, sabır ve oldukça fazla enerji ister.

Öte yandan yaş insana sadece dezavantaj getirmiyor. Ne de olsa insan o arada birkaç numara öğrenmiş oluyor. Gerekli olanlarla fazlalıklar arasındaki farkı, yani hangi kavramların içeri kabul edilip depoya atılacağını, hangilerininse şöyle bir bakıldıktan sonra bir kenara atılacağını anlamak kolaylaşıyor. Artık daha bir sakin olan insanın, kendine ait daha çok zamanı ve zihnini oyalayan daha az işi oluyor. Yeni edinilen bilgilerin, bir anahtarın bir kilide yerleşmesi gibi gelip yerleştiği (belki de var olduğunun farkında olmadığınız) organik bir bilgi birikiminiz oluyor. On veya yirmi yıldır tatmin edilmeyi bekleyen merakları-

Other People's Trades
Primo Levi
Abacus, 1991, 209 sayfa

nız olunca öğrenmeyi istediğiniz kavramlar belleğe daha iyi yerleşiyor.

Hepsinden önemlisi hedefleriniz değişmiş oluyor. Öğrenme isteği diye bir şeyden genellikle söz edilemeyecek zorunlu eğitim yılları bittikten sonra bile, öğrencinin öğrenme isteği dolaylı bir nitelik taşır. Öğrenmek için değil çalışmalara devam etmesini ya da hayatını kazanmasını sağlayacak bir unvan kazanmak için okula gider. Öğrenme ile mesleki etkinlik arasındaki karşılıklı ilişkinin ancak nadiren farkına varır. Çünkü, maalesef, çoğu zaman böyle bir ilişki yoktur. Yaptığı çalışmaların uzun vadede yararlı olacağına mantığını kullanarak ikna olsa bile, konuya ilgisi hâlâ zayıf olabilir. Bütün bunların aksine, tam bir seçme özgürlüğü ile, insanı sınırlayan bir ders programı ve devam zorunluluğu olmayan bir derse katılmaya karar veren, sınav korkusu yaşamayan, aleyhinde olabilecek yargılardan korkmayan yaşlı bir kimse, yukarıda anlatılan elverişsiz koşulların ve sert okul sıralarının bozamayacağı bir hafiflik hisseder, bir özgür irade duygusu tadar.

Böyle bir ders hem çalışma, kendini geliştirmedir hem de bir oyun ve bir lükstür. Oyun, yani amacı kendisi olan ama aynı zamanda kurallı ve düzenli olan etkinlik, çocuklara özgüdür. Ama okula geri dönerek oynadığı oyunda insan çocukluğun hoş ve unutulmuş tadını bulur. Sınıf arkadaşlarıyla girilen rekabet, sonucu ne olursa olsun, gençlerle kurulan eşit bir ilişki, başka bir yerde yaşanması imkânsız adil ve açık bir yarıştır. Kuşaklar arasındaki duvarlar yıkılır; insan yaşlıların can sıkıcı otoritesini bir kenara bırakmak zorunda kalır ve kendisiyle alay etmeyen, kendisini aşağılamayan ve zoraki bir yakınlık kurmaya çalışmadan arkadaş olan, yanında oturan gencin daha üstün zihinsel kaynaklarına saygı duyar. Dahası, insanın kendine doğrudan bir amacı olmayan bir etkinlik armağan etmesi çok şeye mal olmayan ama çok fazla şey sunan bir lükstür: Ender rastlanan, güzel bir nesneyi bedavaya ya da neredeyse bedavaya, almaya benzer.

Ceviri: Sevil Kıvan